

SDUDII ȘI CERCETĂRI: ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

STATUTUL ȘTIINȚELOR EDUCAȚIEI (Sinteză)

Sorin CRISTEA

Universitatea din București (România)

This study emphasizes the education sciences status and its analysis from a historical and epistemological perspective. It has mainly in sight the delimitation between the authentic education sciences (developed from the basis matrix of pedagogy) and the non authentic education sciences, appeared only as applications to education of the other social sciences.

The status of pedagogy as a social science is proved by the emphasizes of the object of specific study (education, studied at a global and profound level with the help of the function and basis structure concepts and the other concepts: finality, content, general forms system and education process, specific research methodology - historical and hermeneutical, specific normatively expressed through axioms, laws and principles and rules.

The education sciences classification values two criteria: the position towards research object, education and the research methodology mainly used. The first criteria emphasize the importance of the fundamental sciences of education: education general theory, education general teaching theory, education general curriculum theory, pedagogical research theory. The second criteria emphasize the appearance of the education sciences through different methodologies typological separated. This is a perfect issue to understand the fundamental sciences of education.

Concepte-cheie: *pedagogie, științe pedagogice (educației), educație, obiect de studiu specific, metodologie de cercetare specifică, normativitate specifică, evoluția pedagogiei, clasificarea științelor pedagogice (educației), științe fundamentale ale educației.*

Clarificarea statutului științelor educației, dintr-o perspectivă istorică și epistemologică, impune rezolvarea următoarelor probleme: 1) Originile științelor educației; 2) Specificul pedagogiei ca știință socioumană; 3) *Evoluția pedagogiei spre științele educației/pedagogice*; 4) Clasificarea științelor educației/pedagogice.

Originile științelor educației. Termenul „științele educației” a fost lansat de Eduard Claparede Hntr în studiul intitulat interogativ “De ce științele educației?” (1912), sugerând extinderea domeniului și a mijloacelor de cercetare care solicită un nou cadru instituțional, realizat în 1921 prin înființarea la Geneva a *Institutului de Științe ale Educației “J.J.Rousseau”*. Susținerea academică a științelor educației este angajată după 1960 în cadrul unor structuri universitare noi sau care continuă activitatea catedrelor de pedagogie. În diferite țări, denumirea de „științele educației” coexistă cu cea de „științele pedagogice” sau cu cea mai veche de „pedagogie”. Formula “științele educației” exprimă nevoia de abordare interdisciplinară a domeniului din ce în ce mai complex al activității de formare și dezvoltare a personalității umane. Dar este, în același timp, și o formulă înșelătoare în măsura în care extinde la nesfârșit obiectul de studiu epistemic, propriu pedagogiei, care trebuie identificat, analizat și valorificat prin *concepte, metodologie și normativitate* specifice. Problema de fond este cea a delimitării clare între *științele educației autentice și științele educației neautentice* [12, 17, 3, 4]. *Științele educației autentice* sunt dezvoltate din trunchiul comun al pedagogiei generale (teoria generală a educației/fundamentele pedagogiei; didactica generală) prin diferite strategii de tip intradisciplinar, dar și interdisciplinar, pluridisciplinar și transdisciplinar. Științele educației neautentice sunt cele care reprezintă doar aplicații ale altor științe mai mult sau mai puțin înrudite cu pedagogia în educație. Multiplicarea lor constituie un pericol major semnalat deja de specialiști. Este constatat faptul că apar tot mai multe „științe și miniștiințe ale educației” fără educație [2]. Chiar unele medii academice propun sub titlul sfărăitor de “*Științe ale Educației*” un fel de ghiveci universitar care juxtapune psihanaliza, medicina, psihologia, sociologia, antropologia socială, statisticile, laboratoarele audiovizuale etc. pentru a parveni la un limbaj confuz fără o unitate reală; cu rare excepții autori pseudoștiințifici vorbesc de orice afară de educație, singura rațiune, totuși, care ar fi putut ordona această aglomerație de discipline disparate [B.Jolibert apud 2, p.138]. Perspectiva istorică permite evidențierea procesului prin care a fost definitivată în timp matricea de bază a pedagogiei fixată inițial la trei discipline de bază: *fundamentele pedagogiei, teoria educației, didactica generală*. Este un proces deschis care a implicat: a) des-

prinderea treptată a pedagogiei de filozofie; b) raportarea pedagogiei la alte științe (vezi pedagogia experimentală, pedagogia psihologică, pedagogia socială); c) extinderea cercetărilor într-o viziune istorică și comparată (istoria pedagogiei; pedagogia comparată), antropologică (antropologia educației), economică (economia educației, planificarea educației, managementul educației), politică (politica educației); d) maturizarea epistemică a pedagogiei prin stabilizarea conceptelor fundamentale, pentru eliminarea impreciziei notorii a termenilor folosiți în situații particulare [8, p.961]. *Perspectiva epistemologică* permite evidențierea evoluției pedagogiei angajată în direcția dobândirii statutului de știință normală [16]. Sunt relevante următoarele etape care explică originile, dar și contradicțiile prelungite, până în prezent, în domeniul științelor educației: a) etapa *preparadigmatică*, anterioară momentului constituirii primei teorii specific pedagogice; b) etapa *paradigmatică* (secolul XVIII – începutul secolului XX) promovarea unor *modele aplicative* pentru învățământul preșcolar, primar, secundar (Frobel, Pestalozzi, Herbart), pentru înțelegerea naturii concrete a educației (Rousseau, Tolstoi; „Educația nouă”); pentru abordarea domeniului pe baza unor științe / etică, antropologie, psihologie, sociologie (Herbart, Ușinski, Binet, Durkheim); c) etapa *postparadigmatică* (sec. XX-XXI); promovarea unor modele aplicative bazate pe abordarea psihosocială a educației, în raport cu finalitățile educației, vezi inițierea paradigmei *curriculumului* [7], afirmarea sa [24] și dezvoltarea sa în sensul *educației permanente* [9].

Specificul pedagogiei ca știință sociumană. Maturizarea epistemică a pedagogiei și a științelor educației dezvoltate continuu în raport cu matricea de bază a domeniului poate fi demonstrată prin evidențierea *obiectului de studiu*, a *metodologiei* și a *normativității* specifice, ceea ce va proba calitatea pedagogiei *știință de bază a educației* cu caracter normativ care elaborează teorii, modele și principii necesare pentru armonizarea situației pedagogice [8].

Obiectul de studiu specific pedagogiei este constituit epistemologic la nivelul *educației*, activitate proprie societății și omului. În consecință, *pedagogia* este considerată o *știință sociumană*, în accepția dată termenului de Piaget. Facem trimitere la teza conform căreia distincția dintre științele sociale și științele umane pare în întregime artificială, deoarece orice știință umană este într-adevăr socială prin cel puțin unul dintre aspectele sale [18, p.183]. *Testul științificității* constă în reducerea domeniului de cercetare (*educația*), unul extrem de extins, la un obiect epistemic concentrat asupra dimensiunilor de maximă *abstractizare* și *generalizare*. Reflecțate prin elaborarea unor *concepte pedagogice fundamentale*, care asigură *baza axiomatică* a educației (și a principalului său subsistem—instruirea): *funcția de bază/centrală a educației* definește consecința cea mai generală a educației, *formarea—dezvoltarea* personalității umane în vederea integrării sociale; *structura de bază a educației* definește corelația dintre *educator* și *educat*, necesară în orice context pentru realizarea funcției centrale a educației; *finalitățile educației* definesc orientările valorice ale activității de educație angajate la nivel de sistem (*ideal, scopuri*) și de proces (*obiective*); *conținuturile generale ale educației* definesc *valorile* pedagogice generale (*binele moral, adevărul științific, adevărul științific aplicat, frumosul, sănătatea*), reflectate pedagogic la nivel de educație: morală; intelectuală/științifică; aplicativă/ tehnologică; estetică; psihofizică; *formele generale ale educației* definesc modalitățile de realizare ale educației, organizate (educație: *formală, nonformală*) și spontane (educație *informală*); *contextul general al educației* definește cadrul de realizare al educației la nivel de: sistem de educație, sistem și proces de învățământ, activități, situații. *Evidențierea obiectului de studiu specific pedagogiei* și științelor pedagogice/educației este realizată astfel la nivel general și abstract (profund). Tratarea sa ca obiect epistemic asigură: a) esențializarea și sistematizarea informației; b) delimitarea de alte științe sociumane care studiază educația tangențial sau parțial, cu mijloace proprii domeniului lor de cercetare; c) înțelegerea unității dintre dimensiunea *obiectivă* a obiectului studiat (*funcția și structura de bază a educației*) și dimensiunea *subiectivă* a acestuia (*finalitățile educației*); d) integrarea conceptelor fundamentale la nivelul unor *modele ideale* (ideal-tipuri) vezi modelul *structurii de funcționare a educației*; e) articularea conceptelor fundamentale și a modelelor ideale la nivelul unor teorii generale ale domeniului (teoria generală a educației, teoria generală a instruirii, teoria generală a proiectării educației și instruirii/teoria generală a curriculumului) [5, p.41-47].

Metodologia de cercetare specifică a domeniului *pedagogiei* valorifică *orientările metodologice* consacrate în științele sociumane care conturează mai multe *căi de analiză* a educației și instruirii, cu resurse complementare: a) *istorică* (genetica noțiunilor), *axiomatică* (logistica judecăților și raționamentelor care asigură substanța și evoluția cunoașterii pedagogice) [18, p.123-126]; b) *obiectivă*, ca fapt social extern, existent independent de formele sale individuale [10, p.64], *subiectivă*, ca fapt social interiorizat, aprofundat prin intermediul unor *modele conceptuale/ideal-tipuri* [25]; c) *sincronică*, exprimând aspectul static al științei *diacronică*, exprimând

tot ceea ce are legătură cu evoluțiile domeniului [6, p.98,99]; d) *funcțional-structurală*, valorificând conceptul de *funcție*, esențial în științele sociale care menține continuă structura unui întreg [21, p.165-167]. Modelul de cercetare preluat de *pedagogie* este construit în raport cu *metodologiile de tip nerestrictiv*, proprii științelor socioumane [18], dependente de natura obiectului studiat (*educația/instruirea*), abordat parțial sau global prin două tipuri de *metodologii de cercetare*: a) experimentală; b) hermeneutică. a) *Metodologia experimentală*, promovată la granița dintre secolele XIX-XX, este preluată din științele naturii ca soluție radicală împotriva tendințelor metafizice de tratare a educației. Vizează explicarea parțială a educației/instruirii în limitele unui determinism de tip *causal*; operând doar asupra unor fenomene pedagogice obiective, măsurabile, în cadrul unui *ciclu de cercetare restrictiv*: definirea problemei, studiul problemei, stabilirea ipotezei, verificarea și contra-proba, concluzii, generalizări [22, p.27-72]; este perfecționată prin alternativa intitulată *cercetare-acțiune*, în cadrul căreia fenomenul pedagogic este studiat în mediul natural, cercetătorul interacționând cu el și încercând să-l modifice [11, p.152]. b) *Metodologia hermeneutică* este promovată pe parcursul secolului XX, odată cu maturizarea discursului epistemic al pedagogiei. Vizează interpretarea globală la nivelul dimensiunii *subiective* exprimată prin finalitățile educației. Implică un *determinism de tip teleologic* specific științelor socioumane; solicită construirea unor *modele conceptuale/ideal-tipuri* care asigură înțelegerea conexiunilor interne ale educației, într-un context deschis în continuă confruntare cu ceea ce noi vrem și putem afla, ca nouitate, despre realitatea nemijlocită [25, p.9-66]. Practica cercetării pedagogice impune evitarea unei rupturi absolute între *modelul explicativ* (bazat pe determinismul causal, propriu științelor naturii) și *modelul interpretativ* (bazat pe determinismul *teleologic*, propriu științelor socioumane). Pe de altă parte, forțarea metodologiei experimentale poate genera fărâmițarea obiectului de studiu specific pedagogiei până la dizolvarea sau pierderea identității sale epistemologice. *Metodologia de cercetare specifică pedagogiei* trebuie orientată spre un *obiect epistemic* care constituie esența educației, *nucleul funcțional-structural al educației*. Această concentrare permite *interpretarea* oricărui fenomen particular (studiat și prin tehnici experimentale) în raport cu finalitățile educației. Doar astfel poate fi asigurată condiția legitimității științifice necesară și în cazul pedagogiei prin reducerea obiectului de cercetare la un obiect epistemic [15, p.5-24]. *Perspectiva postmodernității* apropie mai mult *pedagogia* de științele *istorico-hermeneutice* decât de științele *empirico-analitice* [13, p.121-139]. Astfel, *utilitatea pedagogiei* este situată dincolo de logica științelor pozitive experimentale prin obiectul lor și analitice prin metoda lor, dominate de interesul tehnic, instrumental, dar neutre din punct de vedere axiologic. Științele pedagogice/educației, *istorice* prin obiectul lor și *hermeneutice* prin metoda lor, sunt orientate prin intermediul *finalităților* spre două categorii de *interese cognitive*: a) *practice* (legate de funcția centrală a educației de *formare-dezvoltare* a personalității în vederea integrării sociale); b) de *emancipare* (legate de angajarea structurală a educației în perfecționarea vieții individuale și sociale (vezi funcțiile principale ale educației: culturală, politică, economică). *Ascensiunea pedagogiei* datorată metodologiei sale de cercetare depinde de modul de articulare a celor două *interese de cunoaștere*. Doar astfel poate fi înțeleasă și *normativitatea* specifică pedagogiei, care reflectă esența obiectului său de studiu, educația cu cele două dimensiuni esențiale, funcțional-structurale (integrarea și emanciparea individuală) proiectate la nivelul finalităților de sistem și de proces [13, 14, 15, 4].

Normativitatea specifică pedagogiei implică ansamblul conexiunilor cu caracter obiectiv, general, esențial, necesar, care ordonează și reglementează activitatea de educație. Este exprimată prin *axiome, legi, principii, reguli* etc. care vizează proiectarea, realizarea și dezvoltarea *educației/instruirii*. *Axiomele* exprimă adevăruri fundamentale angajate direct și imperativ în definirea, analiza și rezolvarea problematicii generale a educației/instruirii. *Legile* reprezintă conexiuni cu caracter probabilistic, urmare a intervenției factorului subiectiv care impune înțelegerea educației la nivelul unui determinism de tip teleologic; sunt *legi statistice* care indică frecvența relativă a fenomenelor pedagogice, ca expresie, în termeni de probabilitate, a comportamentului uman sau a reacțiilor celor educați în condiții determinate [1, p.355]; ele tind să intervină în desfășurarea fenomenelor educaționale pentru ca treptat, treptat să le poată stăpâni, dirija și planifica în toată amploarea lor [23, p.57]. *Principiile* sunt propoziții de bază cu caracter obligatoriu care trebuie respectate în proiectarea activităților concrete în contextul sistemului și al procesului de învățământ. *Regulile* sunt componente operaționale ale principiilor care intervin în raport cu specificul acestora. *Modelul normativității pedagogice* pe care îl propunem valorifică literatura pedagogică de ultimă generație care vizează un ansamblu de resurse și cerințe (didactice, gnoseologice, psihologice, sociologice, organizaționale, cibernetice) sintetizate la nivel de axiome, legități, legi, principii, reguli [20]. Acest *model* valorifică paradigma *curriculumului*, având un caracter global și deschis: I) *Axiomele pedagogiei: Axioma filozofică a educației* - Interdependența dintre dimensiunea *obiectivă* a edu-

cației (funcția generală de formare–dezvoltare) și dimensiunea *subiectivă* a educației (finalitățile educației); *Axioma sociologică a educației* - interdependența dintre calitatea educației și calitatea dezvoltării sociale. *Axioma psihologică a educației* - interdependența dintre calitatea educației și calitatea dezvoltării personalității umane. II) *Legi generale/Legități pedagogiei* (care vizează componentele de bază ale educației/instruirii): *Legitatea pedagogică/didactică generală* – optimizarea raporturilor dintre funcțiile și finalitățile educației, dintre obiectivele–conținuturile–metodologia–evaluarea activității de educație/instruire. *Legitatea sociologică a educației/instruirii* - optimizarea raporturilor dintre actorii educației la toate nivelurile sistemului de educație/invățământ (macrostructural–microstructural). *Legitatea psihologică a educației/instruirii* – optimizarea raporturilor dintre condițiile externe – interne ale activității de educație/instruire, exprimate la nivel de *învățare*. *Legitatea gnoseologică a educației/instruirii* – optimizarea raporturilor dintre volumul de cunoștințe acumulat la nivel cultural (știință, tehnologie, artă, filozofie, religie, politică etc.) și capacitatea de receptare și interiorizare a *educatului* (valorificabilă sub îndrumarea *educatorului*). *Legitatea organizațională a educației* – optimizarea raporturilor dintre resursele pedagogice existente și rezultatele obținute. *Legitatea cibernetică a educației/instruirii* – optimizarea raporturilor dintre obiectivele și conținuturile activității de educație/instruire și rezultatele obținute evaluate continuu (prin circuitele de conexiune inversă, elaborate de *educator* și de *educat*, cu funcție specifică de reglare–autoreglare permanentă a activității de educație/instruire). III) *Legi specifice* (legi ale unor componente de bază ale educației/instruirii): Legea ponderii specifice a funcției culturale a educației; Legea corelației permanente dintre *educator* și *educat* (necesară în orice context al sistemului de educație/invățământ); Legea unității dintre cerințele sociale și psihologice exprimate la nivelul finalităților educației; Legea unității dintre conținuturile și formele generale ale educației; Legea organizării educației/instruirii la nivel de sistem; Legea ofertei metodologice deschise în raport cu resursele pedagogice existente; Legea necesității evaluării educației în mod continuu și la diferite intervale de timp; Legea proiectării pedagogice a educației/instruirii prin optimizarea raporturilor dintre finalități–conținuturi–metodologie–evaluare–context de realizare. IV) *Legi concrete* (legi ale unor componente particulare ale educației/instruirii): – legi ale învățării (Legea dirijării învățării prin intensificarea acțiunilor de conexiune inversă cu scop de reglare–autoreglare permanentă a activității; Legea stimulării învățării prin optimizarea raporturilor dintre motivația externă și internă; Legea creșterii calității învățării în termeni de eficiență, eficacitate, progres; Legea operaționalizării obiectivelor la nivelul corelației optime dintre sarcinile concrete propuse, resursele reale existente; Legea selectării conținuturilor în raport cu valoarea lor formativă pozitivă proprie fiecărei vârste psihologice și situații de instruire; Legea adaptării permanente a metodelor de instruire la situațiile concrete de învățare; Legea valorificării tuturor formelor, strategiilor și metodelor de evaluare în raport de contextul instruirii. V) *Principii pedagogice*: principii generale (cu o sferă mai largă de referință, care vizează proiectarea, conceperea activităților de educație/instruire la nivel de sistem) *principii pedagogice*; principii concrete (cu o sferă mai restrânsă de referință la nivelul realizării–dezvoltării activității de instruire organizată în cadrul procesului de învățământ); *principii didactice*. VI) *Reguli pedagogice* care au un caracter operațional în cadrul fiecărui principiu.

Evoluția pedagogiei spre științele educației/pedagogice. Evoluția pedagogiei urmează logica ascendentă proprie oricărui domeniu științific. Este generată de consolidarea nucleului epistemic tare, care fixează matricea de bază sau trunchiul comun al domeniului, ceea ce permite dezvoltarea unor ramuri prin diferite modalități de cercetare intradisciplinară, interdisciplinară, pluridisciplinară. Confirmând caracterul specific al pedagogiei prin evoluții specifice, situate istoric și paradigmatic la granița dintre modernitate și postmodernitate: 1) *pedagogia clasică* abordează educația după modelul naturii abstracte (Comenius) sau concrete (Rousseau, Tolstoi), secolele XVIII-XIX; 2) *pedagogia științifică* abordează educația după modelul unor științe particulare (pedagogia biologică, pedagogia psihologică, pedagogia sociologică) [19, p.64-78]; 3) *științele educației* abordează educația intradisciplinar, interdisciplinar, pluridisciplinar, transdisciplinar, fără dispariția punctului central (educația, pedagogia generală) [E.Mitter apud 12, p.205]. Expansiunea necontrolată a științelor educației impune revenirea la matricea de bază; pentru a distinge între științele educației autentice/neautentice. Pedagogia trebuie reconstruită astfel continuu ca știință fundamentală a educației, un proces necesar în contextul în care științele educației, fiecare în parte și toate în ansamblu, nu explică suficient *esența* procesului educativ. Ceea ce impune revenirea la modelul *pedagogiei generale* pentru a reda procesului educativ *sinteza* care îl caracterizează în realitate [12, p.205]. Revenirea la *matricea de bază* este necesară în condițiile multiplicării științelor educației ca miniștiințe autonome. Fenomenul, aproape incontrolabil, a generat cel puțin patru *disfuncționalități*: a) educația a devenit câmpul de aplicație al unor științe umane deja constituite, numite impropriu „științe ale educației”

(vezi psihologia, sociologia, antropologia, managementul etc.); b) pedagogicul dispăre ca obiect, fiind asimilat de cuceritori; c) educația este parcelată în *miniobiecte* și colonizată de științe minuscule care nu sunt decât variantele pedagogice ale științelor donatoare: psihologia educației, sociologia educației, antropologia educației etc.; d) aceste *științe minuscule*, cramponându-se într-un sectarism penibil riscă să devină științe *fără* educație [2, p.139].

Reconstrucția pedagogiei ca știință fundamentală a educației permite: a) consolidarea și fixarea statutului său epistemic, caracterizat prin *obiect, metodologie și normativitate* specifice; b) deschiderea spre toate științele educației care sunt subordonate epistemologic pedagogiei generale în calitate de știință fundamentală a educației (care include teoria generală a educației, instruirii, proiectării/curriculumului).

Clasificarea științelor pedagogice/educației. Literatura de specialitate oferă numeroase clasificări care prezintă explicit sau implicit și criteriile avute în vedere [3, p.39-46]. *Problema esențială* este cea a asumării unor criterii unitare și stabile din punct de vedere logic și epistemologic. Propunem o posibilă **taxonomie a științelor pedagogice/educației**, cu caracter orientativ și deschis, care are la bază două astfel de criterii:

1) Modul de raportare la obiectul de studiu specific pedagogiei/educației (dimensiunea *funcțional-structurală* a educației): **1.1. Științe pedagogice fundamentale/studiază domeniile de maximă generalitate ale educației:** *Teoria generală a educației* definește și analizează *conceptele pedagogice de bază*: educația; funcțiile și structura de bază a educației, finalitățile educației, conținuturile și formele generale ale educației, schimbarea în educație, taxonomia științelor educației; *Teoria generală a instruirii (Didactica generală)* definește și analizează conceptele pedagogice de bază, aplicabile la nivelul principalului subsistem al educației, *instruirea*: procesul de învățământ, *obiectivele-conținutul-metodologia-evaluarea*, formele de organizare, predare, învățare, proiectare a activităților la nivelul procesului de învățământ; *Teoria generală a curriculumului* definește și analizează paradigma de proiectare, realizare și dezvoltare a educației și instruirii la nivelul sistemului și al procesului de învățământ; *Teoria generală a cercetării pedagogice* definește și analizează coordonatele fundamentale și aplicative ale un tip special de cercetare științifică, având ca funcție reglarea-autoreglarea permanentă a activităților de educație și instruire. **1.2. Științe pedagogice aplicative/Pedagogii diferențiale** studiază domeniile aplicative ale educației: *a) Științe pedagogice aplicative pe domenii de activitate: pedagogia socială (pedagogia familiei, pedagogia muncii, pedagogia mass-mediei, pedagogia grupului școlar); pedagogia artei, pedagogia sportului, pedagogia militară, pedagogia medicală, pedagogia industrială, pedagogia agrară etc.; b) Științe pedagogice aplicative pe perioade de vârstă psihologică/școlară: pedagogia preșcolară; pedagogia școlară; pedagogia universitară; pedagogia profesională; pedagogia adulților; c) Științe pedagogice aplicative pe discipline de învățământ: metodică/didactică specialității (matematica, limba română, limbi străine, istoria, geografia, biologia, chimia, fizica, educația tehnologică, educația estetică, educația fizică etc.) la nivel de disciplină și treaptă de învățământ; d) Științe pedagogice aplicative în situații speciale: pedagogia orientării școlare și profesionale; pedagogia deficiențelor de diferite tipuri (defectologie); pedagogia ocrotirii sociale; pedagogia aptitudinilor speciale; pedagogia alternativelor educaționale.*

2) Metodologia specifică de cercetare folosită predominant:

2.1. După metodologia generală sau de tip disciplinar adoptată în mod preponderent: *istoria pedagogiei; pedagogia comparată; pedagogia experimentală; pedagogia cibernetică.*

2.2. După metodologia de tip interdisciplinar angajată preponderent la nivel *primar (intradisciplinar)* prin aprofundarea unui domeniu (sau modul de studiu, obiectiv/conținut specific etc.) al unei științe pedagogice fundamentale: *Teoria și metodologia evaluării; Teoria educației morale; Teoria educației intelectuale; Teoria educației tehnologice; Teoria educației estetice; Teoria educației fizice; Orientarea școlară și profesională; Educația religioasă etc.*

2.3. După metodologia de tip interdisciplinar angajată preponderent la nivel *secundar (interdependențe care vizează o posibilă sinteză între disciplinele/științele pedagogice fundamentale și alte discipline/științe fundamentale sau domenii fundamentale ale culturii, interdependențe între „disciplinele-mamă”): Filosofia educației; Psihologia educației; Sociologia educației; Antropologia educației; Economia educației; Biologia educației; Teologia educației etc.*

2.4. După metodologia de tip interdisciplinar angajată preponderent la nivel *terțiar*: interpenetrări, intersecții care tind spre *hibridare* între disciplinele/științele pedagogice fundamentale (sau unele subdiscipline subordonate acestora) și una sau mai multe subdiscipline (subordonate unor discipline/științe fundamentale sau domenii fundamentale ale culturii): *Logica educației; Etica educației; Axiologia educației; Epistemologia*

științelor educației; Politica educației; Sociologia curriculumului; Planificarea educației; Etnometodologia educației; Managementul educației, Managementul organizației școlare, Managementul clasei/activității didactice (lecției etc.); Fiziologia educației; Igiena învățării etc.

Referințe:

1. Bârsănescu Ștefan. Unitatea pedagogiei ca știință. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1976.
2. Bârzea Cezar. Arta și știința educației. - București: Editura Didactică și Pedagogică, RA, 1995.
3. Cristea Sorin. Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației. Grupul Editorial Litera. Litera Internațional. - Chișinău-București, 2003.
4. Cristea Sorin. Studii de pedagogie generală. - București: Editura Didactică și Pedagogică, RA, 2004.
5. Cristea Sorin (coord.). Curriculum pedagogic universitar. - București: Editura Didactică și Pedagogică, RA, 2006.
6. De Saussure Ferdinand. Curs de lingvistică generală (trad.). - Iași: Editura Polirom, 1998.
7. Dewey John. The child and the curriculum. - Chicago: The University Press, 1902.
8. Dictionnaire actuel de l'Éducation, ESKA. - Paris; Guerin, Montreal, 1993.
9. D'Hainaut L. (coord.). Programe de învățământ și educația permanentă (trad.). - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981.
10. Durkheim Emile. Regulile metodei sociologice (trad.). - București: Editura Științifică, 1974.
11. Enciclopedie de filosofie și științe umane (trad.). Editura ALL / DeAgostini. - București: Novara, 2004.
12. Garrido Jose Luis Garcia. Fundamente ale educației comparate (trad.). - București: Editura Didactică și Pedagogică, RA, 1995.
13. Habermas Jurgen. Cunoaștere și comunicare (trad.). - București: Editura Politică, 1983.
14. Habermas Jurgen. Connaissance et interet. - Paris: Gallimard, 1991.
15. Jouy Aline. La question de l'utilité des sciences de l'éducation est-elle une question impertinente? // Les sciences de l'éducation pour Xre nouvelle. - Vol.33. - 2000. - Nr.1.
16. Kuhn Thomas S. Structura revoluției științifice (trad.). - București: Editura Humanitas, 1999.
17. Mialaret Gaston. Les sciences de l'éducation. - Paris: Presses Universitaires de France, 1993.
18. Piaget Jean. Psychologie et épistémologie. - Paris: Editions Gonthier, 1970.
19. Planchard Emile. Pedagogie școlară contemporană (trad.). - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1992.
20. Podlași I.V. Pedagoghica. - Moskva: Prosveșcenie, 1996.
21. Radcliffe-Brown A.R. Asupra conceptului de funcție în științele sociale // Structură și funcție în societatea primitivă (trad.). - Iași: Polirom, 2000.
22. Simon Jean. La pédagogie expérimentale. - Toulouse: Privat, 1972.
23. Tudoran Dimitrie. Pedagogia - știință a educației // Probleme fundamentale ale pedagogiei. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1982.
24. Tyler Ralph W. Basic Principles of Curriculum and Instruction. - Chicago: The University Press, 1950.
25. Weber Max. Teorie și metodă în științele culturii (trad.). - Iași: Polirom, 2001.

Bibliografie:

26. Connor Steven. Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane (trad.). - București: Editura Meridiane, 1999.
27. Dogan Mattei, Pahre Rober. Noile științe sociale. Interpenetrarea disciplinelor (trad.). - București: Editura Alternative, 1996.
28. Habermas Jurgen. Conștiință și acțiune comunicativă (trad.). - București: Editura ALL, 2000.
29. Hofstetter Rita, Schneuwly Bernard (Ed.). Science(s) et l'Éducation 19-e - 20-e siècles. Entre champs professionnels et champs disciplinaires. Erziehungswissenschaften (en) 19-20. Jahrhundert. Zwischen Profession und Disziplin. Peter Lang S.A. - Berne: Editions scientifiques europ Iennes, 2002.
30. Lerbet Georges. Les Nouvelles Sciences de l'Éducation. - Paris: Editions Nathan, 1995.
31. Les sciences de l'Éducation pour Xre nouvelle. - Vol.31. - 1998. - Nr.1-2. Identité et constitution des Sciences de l'Éducation.
32. Lyotard Jean-Francois. Condiția postmodernă (trad.). - București: Editura Babel, 1994.
33. Negreț Ion. Constituirea pedagogiei ca știință // Jinga Ioan, Istrate Elena (coord.). Manual de pedagogie. - București: Editura ALL, 1998.
34. Oxford. Dicționar de Filosofie. - București: Univers Enciclopedic, 1999.
35. Păun Emil, Potolea Dan (coord.). Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative. - Iași: Polirom, 2002.
36. Pourtois Jean-Pierre. Desmet Huguette. L'Éducation postmoderne. - Paris: Presses Universitaires de France, 1997.

Prezentat la 07.05.2007